

Skromní hrdinovia Strednej Ázie

■ BORIS KOPELIOVIČ

[Turkménsko]

Pre väčšinu čitateľov asi nebude zaťažko odhaliť, alebo aspoň vytušiť z nadpisu, o akom plemene bude v nasledujúcom článku reč. Tieto psy zo Strednej Ázie sa „hrdinami“ môžu nazvať celkom oprávnené, pretože tvrdá práca pri ochrane stád a pomoc pastierom pri každodennom náročnom spôsobe existencie ich k takémuto prirovnaniu doslova predurčujú. Tak isto skromnosť je neoddeliteľnou súčasťou charakterových vlastností týchto psov, ktoré sú nenáročné na potravu, rovnako ako aj odolní voči nepriaznivým klimatickým vplyvom.

Áno, je to pastiersky pes zo Strednej Ázie, ktorý spolu s turkménskymi chrtmi, nazývanými tazy, patrí k historicky najstarším plemenám na našej planéte. Archeologické vykopávky potvrdzujú existenciu týchto psov z obdobia 4000 rokov p.n.l. Z obdobia druhého tisícročia p.n.l sa zachovala terakotová soška znázorňujúca aziata so skrátenejšími ušnicami a chvostom. Ak sa v poslednom období hovorí o jednom nebezpečnosti pre naše plemeno v podobne zapájaní kaukazského ovčiaka, ktorého na Kaukaze nazývajú kaukazským vlkodavom, do chovu stredoaziata, odvolávajú sa na to, že sa jedná o jedno a to isté plemeno, môžeme práve na základe týchto historických udalostí poukázať na odlišný vývoj a pôvod týchto dvoch plemien.

Zatiaľ čo psy Strednej Ázie datujú svoju históriu od pár tisícročí p.n.l. a o ich predchodcoch sa hovorí v súvislosti s tibetskými psami, história kaukazského ovčiaka sa odvíja omnoho neskôr, t.j. 600 p.n.l, a podľa lebky sa usu-

Šteňa, ktoré má čiernu hlavu. Neraz psov s takýmto sfarbením nazývajú Kara-Kelle

dzuje, že je potomkom európskeho vlka. Sú aj iné pramene, ktoré hovoria o tom, že vznik kaukazského ovčiaka sa datuje od čias skorších, ale nech je to už tak alebo onak, vidíme, že stredoázijský a kaukazský ovčiak mali každý svoju vlastnú históriu, a považovali sa od nepamäti za dve samostatné plemená. To, že niektoré psy plemena kaukazský ovčiak boli z rôznych dôvodov administratívne preregistrované na stredoázijského ovčiaka, iste nepomohlo ani jednému z plemien.

Raz si prezentuje na svojej webovej stránke chovateľ kaukazských ovčiakov línie legendárneho zápasníka Bieleho Chodu, na inej stránke sa hrdí potomkami toho istého psa chovateľ stredoaziata. Trochu nezvyčajné, ale pravdou zostáva, že Biely Choda bol kaukazským ovčiakom, ktorý nemá s aziatom nič spoločné. Jeho pôvod sa odvíjal jednoznačne na Kaukaze, presne ako jeho nemenej známeho otca Starého Chodu.

Ale vráťme sa k nášmu plemenu, konkrétne k vykopanej terakotovej soške. Hlava takmer bez stopu nám naznačuje, s akou stavbou hlavy sa psy už v dávnej dobe chovali. Soška sa našla v Altyn-Depe v Turkménsku, ktoré sa týmito psami, achal-tekinskými koňmi, ako i chovom oviec preslávilo v celom svete. Ostatne jeden z prvých štandardov nášho plemena hovorí o „turkménskom ovčiakovi“ a bol to názov pre všetky pastierske psy Strednej Ázie všeobecne, teda aj pre psy v ostatných krajinách ako Tadžikistan, Uzbekistan atď. Tento menovaný štandard opísal v roku 1935 A. P. Mazorev, ktorý však v 50. rokoch už píše o týchto psoch ako o stredoázijských ovčiakoch.

Ešte skoršieho dáta sú opisy pastierskych psov Turkménska profesora S. N. Bogolubského, ktoré boli publikované v

Gonur - hnedo-sivá farba, „aziat“ s flakmi

„Aziatek“ bielej farby s tigramými flakmi. Táto farba sa vyskytuje u turkménskych psov častejšie ako samotná tigramá.

roku 1927. O niečo neskôr sa venoval pastierskym psom v Turkménsku V. M. Masson, ale za vôbec najstarší štandard týchto psov by sme mohli považovať ústnu verziu, ktorá sa traduje medzi turkménskymi pastiermi po dlhé roky, a predávajú si ju medzi sebou z pokolenia na pokolenie. Vo voľnom preklade sa o tom, aký by mal v zásade tento pastiersky pes byť, hovorí:

Prirodzene veľký

Hlava ako kotol

Medzi ušami má byť ako poduška (v Turkménsku sú podušky ploché a pravouhlé)

Medzi očami musí byť široko

Nos musí hľadieť dolu

Nos je krátky a dlhší

Hrudník je ako pokrývka na kotol

Ruky, nohy (hrudníkové a panvové končatiny) sú hrubé

V krížoch nesmie byť tenkým

Bijúce sa psy musia byť pokojné, nie zlé voči človeku.

Z uvedeného je zrejmé, že pastierske psy predurčené k tvrdej práci by mali byť dostatočne silné a pokojné, neagresívne voči

človeku. Turkméni nemajú radi, ak ich psy niekoho pohryzú, a už vôbec nie, ak tečie krv. Miestni týchto psov poznajú, rešpektujú ich, a tak k takýmto prípadom prichádza zriedkavo. Návštevy medzi sebou konajú zväčša za dňa a „aziati“ v prítomnosti svojho pána nie sú takí nebezpeční ako vo večerných hodinách po zotmení. Okrem toho sa Turkméni obávajú besnoty, a to je tiež jedným z dôvodov, prečo odmietajú hryzáve psy. Ak sa také vyskytnú, bez problémov ich utrávajú, a to aj vtedy, ak vytrčia na svojho pána zuby, alebo zavrčia. Ako vidno, v Strednej Ázii tieto psy dokážu ochraňovať svoje teritórium bez toho, aby boli zbytočne agresívne. To sú teda dve najväčšie požiadavky. Dostatočná sila a správny charakter. Ten okrem spomínanej vyrovnanosti spočíva aj v smelosti a v bojovom duchu. Ostatné znaky sú pre miestnych pastierov druhoradé, ale pravdou je, že k naplneniu týchto dvoch požiadaviek je potrebný aj vyhovujúci exteriér. Ten úzko súvisí s pracovnými schopnosťami. Ale čo si predstaviť pod pojmi veľký a silný? A čo pod hrubými končatinami? Veď pohľad Turkména a, napríklad, našinca na veľkosť

alebo hrubosť sa môže líšiť výrazným spôsobom. Odpoveď by sme mohli hľadať v mierach najúspešnejších uznávaných turkménskych psov, ktoré sa svojou popularitou stali legendami medzi aziatmi. Podobne aj udávané hodnoty v starších alebo novších štandardoch, poprípade zaznamenané miery kynológov, ktorí osobne navštívili Turkménsko a premerali desiatky jedincov, nám naznačujú, čo si Turkméni predstavujú pod veľkým, silným psom. Bogolubskij, Mazorev, Massom, alebo Labunskij a ďalší kynológovia nám svojimi poznatkami dávajú istú predstavu o mierach psov v Strednej Ázii. Bežná výška 75 cm, niekedy menej, niekedy viac u psov, u súk 65 - 70 cm, tak isto bývajú aj nižšie alebo vyššie. Legendárny Akguš - 75 cm (obvod laby 15 cm). Čierny Jekemen - 74cm (obvod laby 14,8 cm). Kara-Kelle - 81 cm (obvod laby 14,5 cm). Ryžij Elbars - 73 cm (obvod laby 14,5 cm), Tochmet - 78 cm (obvod laby 15 cm). Gurlen - 74 cm (obvod laby 15 cm), Akkelo - 70 cm (obvod laby 14,8 cm). Nokot - 70 cm (obvod laby 13,20 cm).

Je síce len pár príkladov, ale môžeme si spraviť akú - takú predstavu o mierach aziatov vo svojej pôvodnej vlasti. Výška s hodnotou 90 cm a vyššie sa takmer nevyskytuje, ak nerátame podivné meranie niektorých miestnych pastierov, ktorí merajú výšku svojich aziatov nie v kohútiku, ale od hlavy, a zdôvodňujú to logicky: „Veď aj človek sa meria týmto spôsobom“. Od reálnych mier pastierskych psov sa odvíja aj vytvorený štandard, ktorý vznikol v Turkménsku. Rok 1992 - Štandard turkménskeho (stredoázijského) vlkodava hovorí o spodnej hranici 68 cm u psov a 60 cm u súk. Iný z roku 1990 udáva u psov spodnú hranicu 65 cm u súk 62 cm. Miery sú podobné, ale názvy štandardov rozdielne, keď z roku 1990 nesie názov: Štandard plemena „turkménsky alabaj“ (stredoázijský ovčiak), a ten z roku 1992 hovorí o turkménskych (stredoázijských) vlkodavoch.

Môžeme si všimnúť, že raz sa v štandardoch tieto psy nazývajú vlkodavmi, raz alabajmi. Vlkodav je meno o niečo priliehavšie ako alabaj, ale Turkméni v prvom rade nazývajú svoje psy - Čopan It, alebo Gojun Iti (Kojunči),

Simba - brat Čabana, s ktorým boli spoločne vyvezení s Turkménska do Uzbekistanu. Simba zdedil farbu po otcovi Menekovi (menek-flak)

Gonur - hnedo-sivá farba, „aziatek“ strakatý

Čaban - turkménsky pes Sochrata Kurbanova - pes od rodičov Menek x Gonur. Na obrázku vidno, že má čiernu masku.

čo znamená pes pastiera (ľúbiaci ovce). O názve alabaj sa toho už narozprávalo viac ako dosť u nás, aj v Rusku, či na Ukrajine. Zaujímavú myšlienku prezentoval na jednom z ruských fór istý tadžický kynológ, ktorý hovoril o tom, že tento názov sa pôvodne týkal uzavretej, neveľkej skupiny chovateľov v Turkménsku a spopularizoval sa tým, že Turkméni sa stretávali na spoločných podujatiach - psích zápasoch, a tak sa tento názov rozšíril. Alabaj je v podstate meno pre psa ako, napríklad, Akbaj alebo Karabaj. To prvé znamená „pestrý veľký“, druhé „biely veľký“, a to tretie „čierny veľký“. Turkméni všeobecne často používajú označenie farieb v menách svojich psov. Kara - čierny, Ak - biely, Sary- žltý, Ala - pestrý, Mele- plavý, Gonur - hnedý, Gonurdža- sivý, Menek - fľak, Aladža - farba ako zvitok čiernej bielej šnúry. Okrem toho majú Turkméni pomenovania pre istý charakteristický druh sfarbenia - Bojnak (Bujnak) a znamená farba čierna s bielym golierom, Turkuz - sfarbenie podobné tibetskej dogy, tzv. „štvoroký“, Gjuk sa síce prekladá ako farba zelená, ale v skutočnosti je to farba skôr do modra - tmavosivá. Keď spomíname v súvislosti s turkménskymi psami rôzne sfarbenia, môžeme konštatovať, že Turkméni uprednostňujú skôr svetlejšie farby (biela, s fľakmi, plavá), ale v podstate nemajú problém ani s inými sfarbeniami, čoho dôkazom je štandard z roku 1992.

Tigrovaná farba sa vyskytuje skôr v kombinácii svetlej farby a tigrovanými fľakmi, ale stretneme sa aj s tigrovaným sfarbením, ktoré býva doplnené o bielu farbu, najčastejšie na hrudi, labách. Známym turkménsky pes tigrovanej farby bol Sachar. Existuje ešte jeden problém týkajúci sa sfarbenia, na ktorom sa chovatelia Strednej Ázie nevedia celkom zhodnúť, a tým je čierna maska. F. Bolkonuva spolu s Goročovom (tak je uvedené aj v štandarde z roku 1990) hovorila, že maska aziatovi nenáleží, a prípustná je len v tých prípadoch ak ňou prechádza biela farba. Mnohí chovatelia Strednej Ázie s tým nesúhlasia a nie je to zafinované ani v novšom štandarde z 1992 roku, kde sa o maske nehovorí.

Spojením farby s iným slovom vznikajú mená ako Ak- guš (Biely vták), Ak-Altyn (Biele zlato), Ak-bilek (Biela preda laba), Ak-Elbars (Biely lev), Karagjoz (Čierne

oko), Kara- guš (Čierny vták), Sary-gyz (Žlté dievča), Mele-guš (žltý vták).

Turkméni neraz dávajú mena svojim psom podľa iných zvierat, a tak sa môžeme v hojnej miere stretnúť s Elbarsom (Lev), Koplanom (Tiger), Aždarom (drak, veľký had), Berkut (Orol), ale môžeme sa stretnúť aj s poetickými menami ako Aj-gul' (Mesačný kvietok), Džanym (Dušička), Šochrat (Sláva) a podobne. Ďalej sa stretneme s menami, ktoré nejakým spôsobom vystihujú vlastnosť, alebo niečím konkrétnym charakterizujú daného psa. Šat značí - veselý, Togalok - okrúhly, alebo, napríklad, vynikajúci zápasník. Kjør Chan, nazývaný tiež Koplan Kjør, dostal svoje meno z toho dôvodu, že na jedno oko bol slepý,

čiže Kjør Chan - Slepý chán, alebo Koplan Kjør - Slepý tiger. Podobne prišiel k svojmu „druhému menu“, jeden z mnohých, ktorí sa nazývali Kara-gjoz. Tento pes je známy skôr ako Gotur, ktorý mal problém so srstou (bola stále akoby prašivá a takého významu je aj jeho meno), takže toto meno nie je príliš vhodné k tomu, aby si ho chovatelia osvojili. Nejednen chovateľ siahne aj po mene Tochmet (veľmi známy turkménsky zápasník), a pritom si ani neuvedomuje, že v preklade to znamená „klebeta“, „ohováranie“.

Keď už sme spomenuli rôzne pomenovania turkménskych psov, nezabudneme ani na základné označenie typov, ktoré sa v Turkménsku (v Strednej Ázii) vyskytujú. Prvým typom je köpök - s masívnou hlavou s objemnou papuľou. Je charakteristický širokým postojom končatín a často sa v tomto type vyskytuje dlhá srst. Nie je to ale pravidlom.

Druhým je köpök si - typ podobný prvému, ale je o trochu ľahší ako predchádzajúci - aj zložením tela, aj hlavy. Srst býva v týchto typov skôr kratšia (tak isto nie je pravidlom). Tento typ je považovaný ako najvhodnejší na prácu - dostatočne silný, s dobrým pohybom. Tretí typ gain - psy pomerne s ľahkou stavbou tela a hlavy, pri stádach ich veľa nedržia, ale aj také v Turkménsku existujú a plnia si pracovné povinnosti. Typ nazývaný gain si - je akýmsi medzitypom medzi gainom a kopok si.

Farba nazývaná „aladža“ kde sa biela prelína s čiernou.

Pr 2009

Brit
care

PREVENČIA VÝŽIVOU

HYPOALERGÉNNE ZLOŽENIE - JAHŇACIE MÄSO A RZA / LOSOS A ZEMLIAKY BEZ SÓJE, HOVÁDZIEHO A BRAVČOVÉHO MÄSA, PŠENICE, KUKURICE A ALERGÉNNOV

Brit vyvinul superprémiové krmivo, ktoré maximálne šetrí organizmus a poskytuje účinnú ochranu proti negatívnemu pôsobeniu vonkajších vplyvov. Pre výrobu krmív Brit Care sú použité výhradne hypoalergénne suroviny: jehňacie mäso s ryžou a losos so zemiakmi. Výber surovín zaisťuje vysokú znášanlivosť krmiva a zamedzuje výskyt alergických reakcií či potravinových intolerancií. Receptúry rady Brit Care sú doplnené o rad funkčných komponentov, ktoré posilňujú imunitu, prispievajú k zdraviu organizmu a pomáhajú eliminovať nebezpečenstvo vzniku vážnych ochorení.

Pre viac informácií o Brit Care navštívte náš chovateľský portál na adrese: www.krmivo-brit.cz a kontaktujte distribútora v SR: TATRAPET Podtatranského 9/11 031 01 Lipt. Mikuláš, tel.: 044 / 5514 578, fax: 044/ 5526 230, mob.: 0905 939 958, e-mail: info@tatrapet.sk

www.tatrapet.com

Mladý alabaj, pevnej stavby tela, / köpök si /, alabaj - veľký-pestřý / - farba spolu s ostatnými svetlými a bielymi je u turkménov obľúbená.

Z času na čas sa stane, že sa skrižia aziati s vlkami, ale pre aziatov nie sú potomkovia z týchto spojení prínosom. Aziat je ochranca stáda, vlk, naopak, na stáda útočí a je agresívny. Ich spôsob boja je zásadne odlišný, v testových zápasoch aziatov sa „vlčí spôsob“ boja trestá (sekanie zubami) diskvalifikáciou.

Ak sa aziat spáří s vlčicou, potomkov nazývajú „Chunnuš“, v opačnom prípade, ak je otcom vlk, sa potomkovia nazývajú „Unnuš“. Vlci ako aj ich potomkovia sú pre prácu pri stádach nepoužiteľní. V jednej poviedke od Muchtara Auezova s názvom „Kokserek“ (v preklade „Šedý diabol“) sa píše o tom, ako pri stáde vychovávali malé víča, ktoré neskôr, keď dospelo, vrátilo sa ku „svojím“ a premenilo sa na prefíkaného votrelca, ktorý páchal pastierom veľké škody. Z vlka, alebo jeho potomkov budú strážcovia a ochrancovia stáda iba ťažko. Je to asi tak, ako sa hovorí v jednom tadžickom prísloví: „Z vranieho vajčička, sa páv nevyklúje“. Ani z vlka sa nevyklúje pastiersky pes, hoci by mal od mala tú najlepšiu pastiersku výchovu.

Pastieri v podstate svojich psov vychovávajú veľmi voľným spôsobom a akúkoľvek drezúru odmietajú, pretože toto plemeno je známe jed-

nak svojím prirodzeným teritoriálnym cítením a jednak úžasnou schopnosťou riešiť krízové situácie bez naučených povelov. Hranice svojho pozemku si Turkméni nevytyčujú plotmi, ako býva zvykom v našich končinách, ale často sú susedia od seba oddelení len malým kanálikom vyhlbeným zhruba 10 cm do zeme. „Aziati“ žijúci pri stádach vo svorkách tieto teritória rešpektujú, a to dokonca takým spôsobom, že sa psy existujúce v blízkosti nenapadajú, pokiaľ niektorí z jedincov neprekročia pomyslenú hranicu toho iného.

Svorka sa zvyčajne skladá z viacerých psov a sučiek rôzneho veku. Vodcom je dominantný pes, ktorého svorka rešpektuje. Dominantný samec pári väčšinu sučiek, ktoré pri stádach nenechávajú vo vyššom počte. Je to z dôvodov ekonomických, ale aj praktických, pretože dve dospelé sučky sa vedú o svoje postavenie pobiť veľmi nevyberaným spôsobom, a môžu si spôsobiť veľké, niekedy aj smrteľné poranenia. Pokusy o zmeny v hierarchickom postavení nastávajú najmä v obdobiach párenia, keď si vodca musí svoje postavenie uhájiť. Ak sa mu to podarí, stáva sa otcom väčšiny šteniat.

Otec legendárneho Akguša, ktorý sa volal Čakan, údajne páril všetky sučky v rajóne Kaachka, a tých stád tam bolo v tom období okolo 50, takže si môžeme predstaviť, koľko súbojov musel tento pes podstúpiť. Zrejme aj tento spôsob párenia v súlade s prírodnými zákonmi prispel k zachovaniu vlastností aziatov, z ktorých si Turkméni najviac cenia pracovné schopnosti. Tieto spolu s čistokrvnosťou figurujú v rebríčku hodnôt kvality aziata na prvé miesto, hoci Turkméni vedia doceniť aj krásu týchto psov.

Použité materiály:

Sredneaziatskaja ovčarka
(mify, realnosť, perspektivy)
kolektiv autorov, Moskva 2000
„Novyj indeks“
Turkmen Alabay iti (chov. stanica)
Aska - Katalog kliček
Inform SAO č.6 (2000)
Kara-Kelle (chov. stanica)

Fotografie: S. a L. Chegajovci, I. Čepa,
L. Repánová, V. Tatarov, R. Holly
www.stredoasiat.info

Mladý psík suchej konštitúcie, U nás tento typ nie je vo veľkej obľube, ale takýto typ „aziata“ je pre prácu v SÁ vhodný, na rozdiel od „moderných masťinových typov“

Hotelový komplex Frankův dvůr

www.frankuv-dvur.cz

na samotě 2 km od Jindřichova Hradce

firemní školení a prezentace, team building,
konference, semináře, promoce, svatby, rauty

- dětské prolézačky, minigolf, petanque • bazén, sauna, solárium, whirlpool • slovenská a maďarská kuchyně
- dvě samostatné restaurace • kongresový sál, salonek

Jemčinská 125/IV
377 01 Jindřichův Hradec
tel. +420 777 99 66 66
e-mail: info@frankuv-dvur.cz

